

che überraschende Schlüsse bringt mit sich das architektonische Schaffen, das nicht von sich selbst, sondern mehr oder weniger von dem Bauherrn, den Rechten und Ansichten teilnehmender Parteien und nicht in der letzten Reihe von äußeren Bedingungen abhängt, die besonders während des dreißigjährigen Krieges sowie in nachfolgenden Dezennien nicht ideal waren. Neben der Freude an der Kunst der Architekten, mit der sie ihre Projekte samt Anwendung der Proportionsmodule entwarfen, bringt die jesuitische Sammlung auch einen ungewöhnlichen Beleg dessen herbei, wie verwickelter Weg zu einer solchen schlichten Lösung führen mochte und wie viele Lösungen haben für einen heute schon ganz bescheidenen Bau in einer kleinen Stadt Ostböhmens ausgearbeitet werden können.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Jičín. Plan der Stadt gegen 1634 vor Erbauung des Jesuitenseminars (Zeichnung P. Uličný, 2004).

Abb. 2: Josef Sikora: Jičín, axonometrische Ansicht von Westen, 1756. Detail mit dem Block der Jesuitenresidenz. Seminargebäude links, nebenan die Pforte mit Barbakane (RMAg [Regionales Museum und Galerie] Jičín, F 541, Foto P. Uličný).

Abb. 3: Giovanni Pieroni: Entwurf für das Seminargebäude der Jesuiten in Jičín. P – Erdgeschoss, 1 – erstes OG, 2 – zweites OG, 1628 (SOKa [Staatl. Bezirksarchiv] Jičín, AM Jičín, J-90B, Reprofoto P. Uličný).

Abb. 4: Anonymer Architekt: Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. P – Erdgeschoss, 1 – erstes OG, 2 – zweites OG, gegen 1655 (Reprofoto ÚDU AV ČR [Institut f. Kunstgeschichte der Akademie der Wissenschaften der ČR], DFS, W-A-245, V. Bohdan).

Abb. 5: Jan Patočka (?): Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Erste Variante, Erdgeschoss, vielleicht 1673, 303×400 mm (Reprofoto ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

Abb. 6: Jan Patočka (?): Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Zweite Variante, Erdgeschoss, vielleicht 1673, 303×400 mm (Reprofoto ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

Abb. 7: Jan Patočka (?): Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Dritte Variante, Erdgeschoss, vielleicht 1673, 303×400 mm (Reprofoto ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

Abb. 8: Giovanni Domenico Orsi (?): Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Zweites Obergeschoss, wohl 1673–1679, 250×495 mm (Reproaufnahme ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

Abb. 9: Giovanni Domenico Orsi (?): Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Fassade, wohl 1673–1679, 392×1080 mm (SOKa Jičín, AM Jičín, J-90B, Reprofoto P. Uličný).

Abb. 10: Kutná Hora (Kuttenberg), Jesuitenkolleg. Ansicht des nördlichen Teils der Hauptfassade von Nordwesten (Foto P. Uličný, 2005).

Abb. 11: Tobias Gebler: Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Erdgeschoss, 1683 (Reprofoto ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

Abb. 12: Francesco Ceresolla (?): Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Erdgeschoss, erste Variante, wohl 1684 (SOKa Jičín, AM Jičín, J-90B, Reprofoto P. Uličný).

Abb. 13: Francesco Ceresolla (?): Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Erstes Obergeschoss, zweite Variante, 270×415 mm, wohl 1684 (SOKa Jičín, AM Jičín, J-90B, Reprofoto P. Uličný).

Abb. 14: Francesco Ceresolla (?): Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Fassade, zweite Variante, 273×425 mm, wohl 1684 (SOKa Jičín, AM Jičín, J-90B, Reprofoto P. Uličný).

Abb. 15: Jičín, Jesuitenseminar, Ansicht von Osten, vor 1717, 332×400 mm (Reprofoto ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

Abb. 16: Jičín, Gymnasium. Bauaufnahme des Erdgeschosses und der Fassade, Josef Formánek 1801 (RMAg Jičín, F 399, Reprofoto Z. Musil, 1951).

Abb. 17: Jičín, Jesuitenseminar. Schema der entworfenen Variantengrundrisse und Rekonstruktion der vollzogenen Gestalt (Zeichnung P. Uličný, 2006).

Abb. 18: Jičín, Entwurfs- und Rekonstruktion der vollzogenen Gestalt (Zeichnung P. Uličný, 2006). GP – Giovanni Pieroni, 1628. An – anonymer Architekt, gegen 1655. JP – Jan Patočka(?), 3. Variante, vielleicht 1673. GDO – Giovanni Domenico Orsi(?), wohl 1673–1679. TG – Tobias Gebler, 1683. FC – Francesco Ceresolla(?), 2. Variante, wohl 1684 (Zeichnung P. Uličný, 2006).

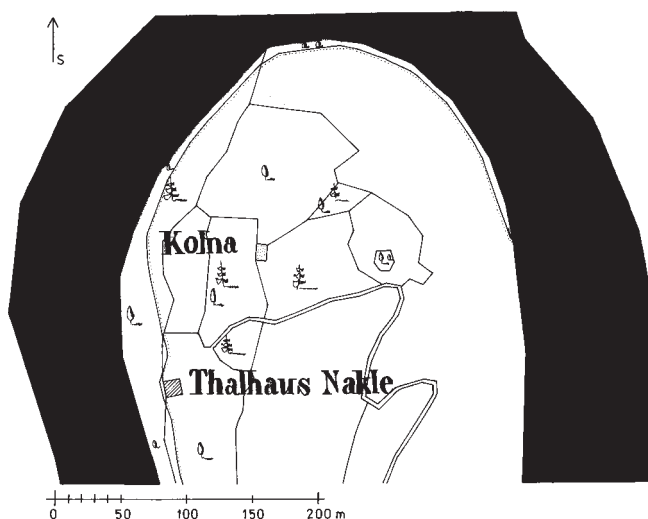
(Übersetzung J. Noll)

ZANIKLÝ LOVECKÝ ZÁMEK NÁKLE U ORLÍKU NAD VLTAVOU

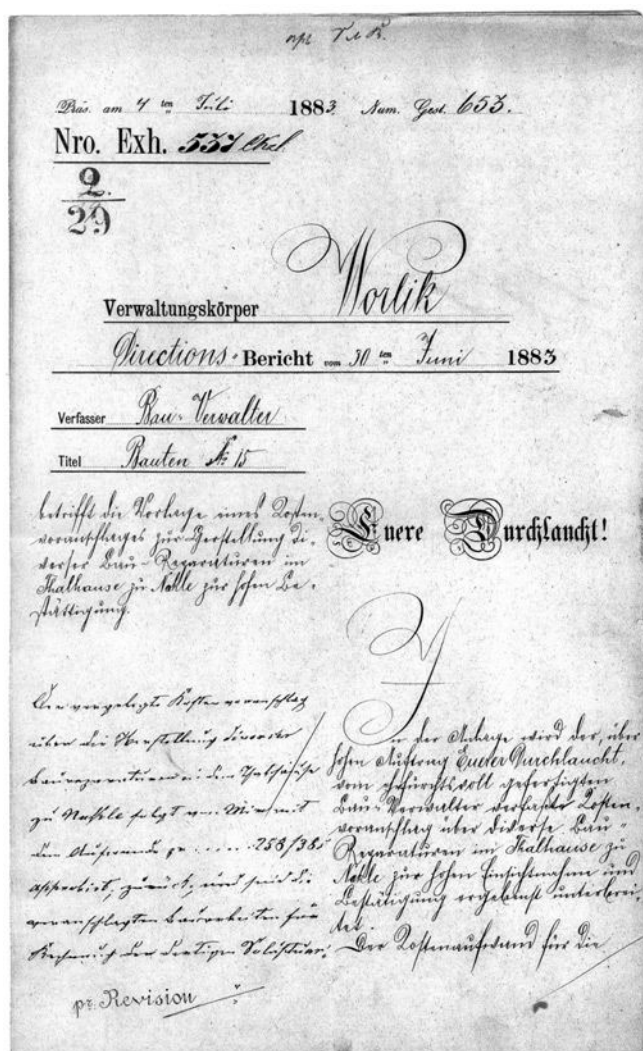
ROBERT VEJVODA – JIŘÍ ÚLOVEC

Hrad a zámek Orlík byl založen ve smyčce řeky Vltavy, asi 22 km severně od Písku. Kdysi se tyčil vysoko nad jejím údolím na ostrožně spadající příkrě do údolí, po vybudování Orlické přehrady se však zhlíží v jejích vodách. Proti hradu, za údolím odděleným potokem, vystupoval další skalnatý hřbet, klesající severovýchodním směrem povlně do údolí a končící v zátočině tvořené Vltavou. V těchto místech byla neznámo přesně kdy založena myslivna zvaná Nákle, Náklo či Nákli. První známá zmínka o ní pochází ze druhé poloviny 18. století, kdy je doložena v příslušné sekci tzv. Josefského vojenského mapování (též první vojenské mapování). V popisu sekce je uvedeno, že „od dvou domů stojících při řece, totiž od Nákla a Na Zelené, vede přes kopce špatná cesta“.¹⁾ Kromě této dosti nekonkrétní zmínky o ní dosud nevíme nic bližšího, tedy ani to, jakou měla stavební podobu.

Orlické panství, patřící do té doby k rodovému majetku knížat ze Schwarzenberka, z něho bylo počátkem 19. století vyčleněno. Rodinnou smlouvou ze 13. prosince 1802, jímž orlické panství přešlo do držení Karla Filipa, mladšího bratra vladaře Josefa Jana Nepomuka, byla současně oddělena mladší rodová větev se sídlem na orlickém zámku.²⁾ Hlavní rodové sídlo orlické sekundogenitury shodou okolností v létě téhož roku vyhořelo. Karel, zvaný od té doby Karel I., proto začal neprodleně s jeho úpravami a přestavbou. Pravděpodobně tehdy proběhla rovněž úprava nejbližšího zámeckého okolí, proměněného v rozsáhlý přírodní krajinný park.³⁾ Snad právě tehdy byl vystavěn poblíž staré myslivny zmíněný lovecký zámek. Jeden z nejstarších dokladů o jeho existenci pochází z roku 1830, kdy byl zazna-

Obr. 1: Nákle (okres Písek), výřez z katastrální mapy vsi Orlík z roku 1830. V dneš zániklé zátočině Vltavy tehdy již stál lovecký zámek, nazvaný „Thalhaus Nákle“ (kresba J. Úlovec).

Obr. 2: Nákla, nejstarší dosud známý písemný doklad o existenci zámku ze 30. června 1883 (originál uložen ve Státním oblastním archivu v Třeboni).

menán na katastrální mapě (obr. 1). Tehdy to byla malá, téměř čtvercová budova, označená jménem „Thalhaus Nakle“, tedy „Údolní dům Nákla“. Objekt sloužil od té doby občasným pobytům majitelů, kteří ho využívali do poloviny 20. století. Vzhledem k jeho poloze nedaleko od sídelního zámku lze předpokládat, že tvořil součást zázemí Schwarzenberků v rozsáhlém anglickém parku a byl využíván především jako cíl krátkých rodinných výletů či výprav. Vzhledem k účelu, k němuž byl vystavěn, je dnes těžké vystihnout jeho podstatu správným pojmenováním; ostatně již v soudobých pramenech byl nazýván domem v údolí, loveckým zámkem, pavilónem či hajnicí. Jako příhodné bylo proto zvoleno označení lovecký zámek.

Z doby, kdy lovecký zámek sloužil majitelům, zůstalo dochováno několik záznamů, přibližujících jeho osudy a stavební podobu. Nejstarší dosud nalezený doklad o jeho údržbě pochází z léta 1883. Krátce předtím proběhly blíže nespecifikované stavební úpravy objektu v ceně 258 zlatých 38 krejcarů (obr. 2). Ze zprávy, předložené ke schválení 30. června téhož roku, vyplývá, že byly provedeny na přímý příkaz Karla (III.) ze Schwarzenberka.⁶⁾ Jak bylo uvedeno, nevíme bohužel, čeho se stavební práce přesně týkaly. Lze se jen domnívat, že se soustředily na běžné zajištění objektu.

V souvislosti se záznamy o údržbě loveckého zámku ze závěru 19. století jsou zmiňovány také další objekty stávající v parku, konkrétně střelnice a myslivna. Doba založení střelnice dosud není známa. O její existenci jsme zpraveni počátkem roku 1890. Snad na sklonku roku předešlého byl opět opravován zámek; jeho údržba si vyžádala proti předcházející z léta 1883 výrazně menší částku, pouhý 61 zlatý, takže lze právem předpokládat minimální rozsah prací. Když pak byla 16. ledna 1890 podávána orlickým lesním úřadem zpráva o opravách dalších vrchnostenských objektů, obsahovala rovněž položku za „pavilón u orlické střelnice“. Stavební náklady schválil 28. ledna 1890 opět osobně Karel (III.) ze Schwarzenberka.⁶⁾ Koncem 19. století tak patřil k areálu parku pod orlickým zámkem mimo jiné lovecký zámek, myslivna a střelnice. K zajímavému počínu došlo v polovině 90. let. 30. dubna 1896 totiž zaslal orlický lesní úřad ke schválení rozpočet mj. za přenesení pavilónu ze zbenického revíru na orlickou střelnici, které si vyžádalo náklad 160 zlatých, schválený 13. května.⁷⁾ Dosud se bohužel nepodařilo zjistit, jakého objektu ze zmíněného revíru se transport týkal; lze se jen domnívat, že šlo o jednoduchou, dřevěnou stavbu sloužící majitelům opět při občasných návštěvách.

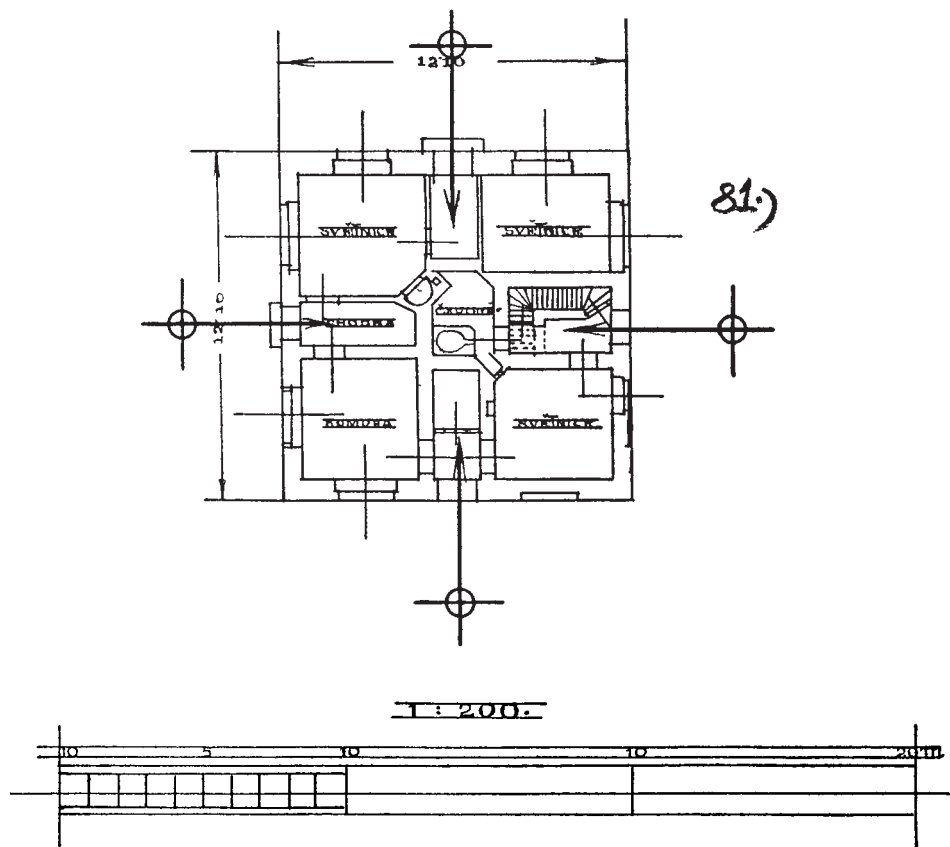
Zájem majitelů na dobrém stavu loveckého zámku a jeho příslušenství dokládají další údaje z počátku 20. století. Dne 17. dubna 1908 byla zpracována předloha stavebních projektů na léta 1908–1909, mezi něž byly zařazeny mj. adaptační práce na „Thalhausu“ v ceně 692,92 korun, což bylo majitelem schváleno 10. května téhož roku s minimálními škrti. V plánu oprav vrchnostenských budov na léta 1909 až 1910, který byl předložen 12. dubna 1909, se opět počítalo s údržbou loveckého zámku ve výši 419,80 korun. Karel (V.) ze Schwarzenberka schválil plán 11. května bez připomínek. Z těchto údajů plyne zjištění, že průběžná údržba loveckého zámku pokračovala i nadále.⁸⁾ Další poměrně velký projekt byl realizován o několik let později. 19. dubna 1912 bylo vydáno rozhodnutí o zřízení studny s pumpou v blízkosti loveckého zámku nákladem 286 korun 20 haléřů. Pro zajištění provozu budovy se její zřízení stalo samozřejmě velmi potřebné, zvláště víme-li, že do té doby byla používána k potřebám kuchyně a hygieny výhradně „voda říčná při každé kvalitě“. Plán původně předpokládal, že studna bude umístěna v těsné blízkosti loveckého zámku, poblíž pěší cesty pod skálou, v místě bývalého pramene, a její hloubka dosáhne 4 m. Majitel však krátce poté plán změnil. Snad již v dubnu bylo proto započato s hloubením studny v těsné blízkosti loveckého zámku, ale ve svahu nad řekou, kde terén dosahoval dostatečné výše nad hladinou blízké řeky, aby se tím předešlo jejímu případnému zaplavení během každoroční jarní velké vody.

S hloubením studny se začalo – i přes výsledky předchozího pokusného vrtu – v místě s velmi nevhodným podloží. Nejprve bylo proto nutné vykopat 5 m hlubokou jámu v jemném kamenitém písku, jejíž stěny zpevnilo dřevěné bednění. Práce tak již v této fázi překročily předpokládaný rozsah, nemluvě o hloubce studny. To však nebylo ještě vše. Další 5 m hloubky se podařilo dosáhnout teprve proražením žulové skály pomocí dynamitu. Při střílení bylo nutné používat jen malé nálože z obavy, aby se nepoškodilo dřevěné bednění v horní části studny, což si vyžádalo delší čas, než plán předpokládal. Vyhloubení desetimetro-

vé studny tak bylo velmi nákladné co se finančních prostředků a vynaložené práce týká. Teprve po dosažení hloubky 10 m – místo předpokládaných 4 – byl objeven pramen vody s vydatností 150 až 200 litrů za 24 hodiny. Těžká práce byla dokončena teprve 2. prosince 1912, ovšem bez nezbytného tarasení, zakrytí a doplnění o dřevěnou pumpu, což si vyžádalo zvýšení nákladů o dalších 250 korun. Vzhledem k nezbytnosti zřízení studny však Karel (V.) závěrečnou zprávu podanou 7. února 1913 včetně navýšení rozpočtu o několik dní později, 18. února, bez připomínek schválil.⁹⁾

Zmíněné zprávy sice dokládají existenci loveckého zámku a péči majitelů o jeho dobrý stav, nepřinášejí však podrobnosti k jeho stavební podobě. Teprve z let 1915–1916, kdy byl zpracován podrobný popis orlického panství v souvislosti s úmrtím Karla (V.) ze Schwarzenberka (zesnul 6. září 1914 ve Vukovaru na úplavici) a převodem majetku na jeho syna Karla (VI.), pocházejí první podrobnosti o jeho vzhledu. Lovecký zámek stával na parcele č. 38 a nesl čp. 22. Byla to přízemní budova

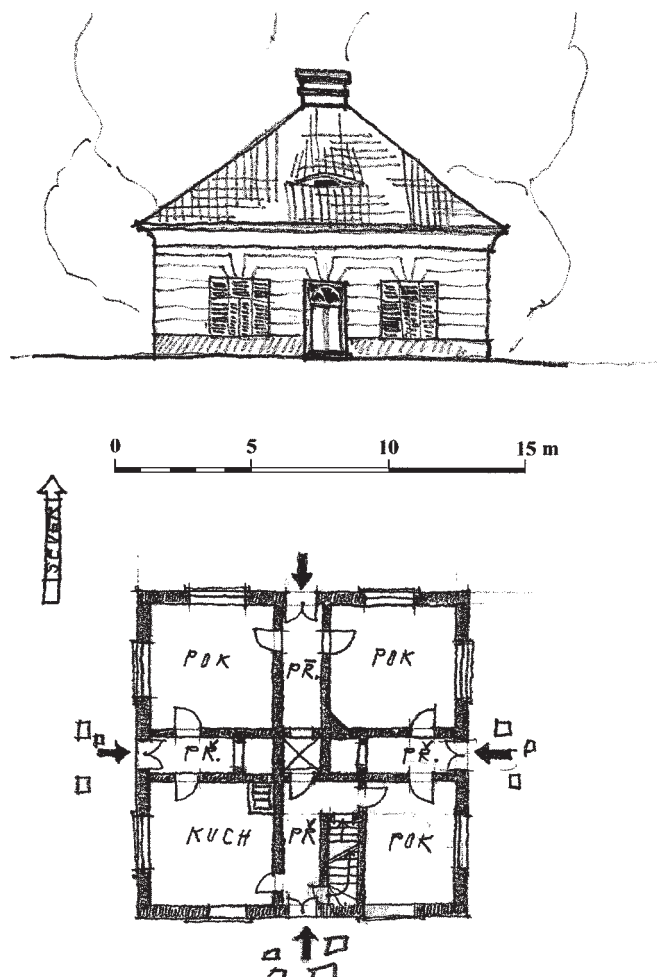
čtvercového půdorysu o hraně 12,1 m dlouhé, s výškou zdiva 4,5 m o zastavěné ploše 146 m², ukončená vysokou stanovou střechou krytou šindelem, se středním komínem a čtyřmi vikýři. Fasády členily omítkové pásy, které se nad obdélnými okny a vstupy lomily v jednoduché klíny. Čtyři vstupy vedoucí ze čtyř světových stran zavedly příchozí do krátkých chodeb, po jejichž bocích byly situovány čtyři čtvercové místnosti. Popis uvedl následující informace: Vstupními dvoukřídlými dveřmi s nadsvětlíkem v severním průčelí zámku se vstoupilo do chodby kryté cihelnou dlažbou a opatřené rákosovým stropem a z ní jednoduchými dveřmi v levé stěně do světnice, osvětlené dvoukřídlým oknem s prkennou podlahou a rákosovým stropem, opatřenou kachlovým sporákem. Ze světnice vedly jednokřídlé dveře do další chodby, opět s cihelnou dlažbou a rákosovým stropem, rozdělené dřevěnou příčkou. Z chodby se vstupovalo jednokřídlými dveřmi do komory osvětlené dvojicí jednoduchých oken s cementovou podlahou a klenutým stropem, z ní se pak vstupovalo do další chodby s cementovou hladkou podlahou, rákosovým stropem a jednokřídlými dveřmi, za níž byl umístěn záchod.¹⁰⁾ Z této chodby vedly jednokřídlé dveře do pokoje osvětleného dvojicí dvoukřídlých oken, opatřeného cementovou podlahou a rákosovým stropem a vybaveného krbem. Za pokojem probíhala čtvrtá chodba s cementovou podlahou a rákosovým stropem a za ní další světnice osvětlená jednoduchým oknem, opatřená prkennou podlahou, rákosovým stropem a vybavená kachlovými kamny. V chodbě za světnicí bylo umístěno schodiště

Obr. 3: Nákle, plán přízemí loveckého zámku z let 1915–1916 (originál uložen ve Státním oblastním archivu v Třeboni).

do sklepa a na půdu a vedly z ní jednokřídlé dveře do černé kuchyně, ležící uprostřed budovy. Kuchyně byla vybavena cihelnou dlažbou a klenutým stropem a v době pořízení popisu se v ní nacházela pekárna. Po dřevěných schodech se stoupalo na půdu krytou prkennou podlahou, nad níž se tyčil hambalkový stanový krov s malými vikýři, pokrytý šindelem. Pod schodištěm na půdu byl umístěn vstup do sklepa, vedený po cihelných stupních. Podzemní prostora byla zaklenutá a opatřená cihelnou dlažbou.¹¹⁾ Popis zámecké budovy byl doplněn jednoduchým, zčásti nepřesným náčrtem situace (obr. 3).¹²⁾ Poblíž zámku stávala ještě druhá budova, označená jako hospodářské stavení. Obdélné přízemní stavení o rozměrech 13 × 4,8 m bylo ukončeno sedlovou střechou se dvěma štíty a dřevěným vikýřem a pokryto šindelem. Obsahovalo jen dvě prostory, stáj a kůlnu. Stáj byla vybavena kamennou dlažbou, povalovým stropem a kamennými žlaby, kolna měla zčásti prkennou podlahu.¹³⁾ Pavilón, jehož přestěhování bylo zmíněno v roce 1896, tehdy buďto již nestál, nebo byl přestaven v uvedené stavení.

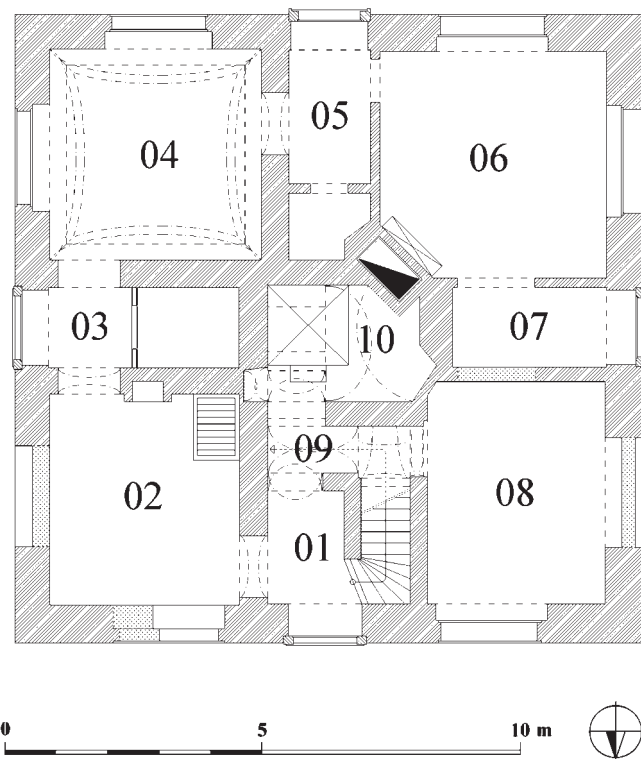
Péče Schwarzenberků o lovecký zámek pokračovala i během následujících několika desetiletí. Posledním dokladem o ní je zpráva z května 1947, kdy byla opravena střecha „hájnice Nákle“ nákladem 8 650 Kčs.¹⁴⁾ To byla zřejmě poslední stavební akce provedená a financovaná Schwarzenberky, neboť zanedlouho poté jim bylo orlické panství zabaveno a převedeno do správy státu. Lovecký zámek byl předán novým uživatelům, jimž sloužil do konce 50. let. V souvislosti s budováním vodní nádrže Orlické však byl v roce 1959 zbořen a místo, kde stával, zatopeno vodami přehrady.

Obr. 4: Nákle, skica jižní fasády a přízemí loveckého zámku, zhotovená kolektivem Štědrý – Štěpaník – Kupka (originál uložen v Archivu Akademie věd ČR).

Po stručném obeznámení se s dějinami loveckého zámku a výpovědi písemných pramenů je potřebné prozkoumat jeho stavební podstatu. Přestože neexistuje již několik desítek let, podařilo se ji poměrně dobře zrekonstruovat. Napomohl tomu jak výše citovaný popis budovy z let 1915 až 1916, tak zejména plánová a obrazová dokumentace, pořízená před demolicí objektu, uložená dnes v Archivu Akademie věd České republiky.¹⁵⁾

Nejprve bylo nutné stanovit orientaci dochovaných plánů budovy, neboť ty ji neobsahovaly. Problém spočíval především v jejím pravidelném čtvercovém půdorysu a v téměř totožné podobě jeho fasád, což práci komplikovalo. Jediné dvě dosud známé fotografie z období před demolicí neumožnily určit strany alespoň přibližně ani podle rozdílů ve vnitřní dispozici patrné okny, neboť ho zachytily s uzavřenými okenicemi. Obdobně nepomohla ani plánová dokumentace. Plán uložený v archivním fondu Schwarzenberská stavební správa postrádá orientaci. Polní náčrt a skica zhotovená kolektivem Štědrý – Štěpaník – Kupka v souvislosti s průzkumem během výstavby vodního díla (obr. 4), sice orientovány byly, ale jak se později ukázalo, chybně.¹⁶⁾ Náčrt obsahoval kromě toho hrubé chyby v dispozici, zejména v její centrální části s černou kuchyní. Naopak za velice přesný lze považovat soubor plánů pořízených při zaměření jednotlivých místností,¹⁷⁾ z nichž byl sestaven celkový půdorys (srov. obr. 5).

Obr. 5: Nákle, plán přízemí loveckého zámku, sestavený ze zaměření jednotlivých místností, provedeného v roce 1958 (originál uložen v Archivu Akademie věd ČR, kresba R. Vojvody).

Jelikož zmíněné plány a náčrtů nebyly orientovány, orientaci se podařilo nakonec určit podle jedné z výše zmíněných fotografií v kombinaci s katastrální mapou. Touto fotografií (obr. 6) byl totiž zachycen přímo za komínem loveckého zámku, na horizontu protilehlých straní, hrad a zámek Orlík. Při porovnání s katastrální mapou bylo podle detailů zjištěno, že fotografie zobrazuje nepochybně východní a severní průčelí objektu. Soubor fotografií pořízených během jeho demolice pak obsahoval shodou okolností rovněž jeden snímek, pořízený z téhož místa. V té době bylo vltavské údolí již zcela odlesněno, takže na protilehlé straní byl opět dobře patrný hrad a zámek Orlík. Jelikož budova loveckého zámku byla tehdy zbavena všech dřevěných konstrukcí včetně okenic, na snímku bylo patrné zazděné pravé okno východního průčelí a částečně zazděné levé okno v průčelí severním. Jednalo se tedy nepochybně o průčelí zámku, za nímž byla uvnitř umístěna světnice se sporákem (viz dále). Uvedená zjištění tak byla rozhodující pro konečné a alespoň přibližné stanovení orientace budovy loveckého zámku.

Následující popis stavu objektu pochází z období těsně před demolicí. Pro rekonstrukci některých částí interiéru novější dokumentací nezachycených byly použity informace z popisu pořízeného v rozmezí let 1915–1916 (jednalo se zejména o typy dveří v interiéru, druhy oken apod.). Lovecký zámek byl vystavěn na levém břehu v meandru řeky Vltavy. Právě jeho poloha mu dala také jméno, neboť termínem nákle, nákle či v náklí byly běžně nazývány lokality ležící v ohybu vodních toků.¹⁸⁾ Neznámý stavitel založil objekt několik set metrů severovýchodně od hradu a zámku Orlík, na úpatí svahu v nadmořské výšce 301 m. Staveniště se rozkládalo na relativní rovině, jen na západní straně sblíhalo

poměrně prudce k řece. S okolím ho spojovaly tři cesty, z nichž dvě vedly k orlickému zámku a jedna pokračovala po levém břehu dále proti proudu Vltavy. V těsné blízkosti loveckého zámku se rozkládaly až do přelomu padesátých a šedesátých let 20. století další dvě budovy. Přibližně 7 m severním směrem to byla hospodářská usedlost sestávající z dřevěné kolny, zděného chlěva a dřevěné stodoly, zhruba 15 m na jih pak stála zděná hájovna.

Lovecký zámek tvořila čtvercová budova o hraně dlouhé 12,1 až 12,2 m a průměrné výšce zdiva 4,5 m, založená na zděném, nepatrně předstupujícím a hrubě omítnutém soklu. Byla částečně podsklepená. Sklepní prostora s valenou klenbou se nacházela pod severovýchodní světnicí (místnost 02; číslování místností odpovídá číslům v plánu na obr. 5). Její podlahu tvořila cihelná dlažba, cihelné schody ji spojovaly s chodbičkou u černé kuchyně (místnost 09). Vycházela z ní větrací šachta, ústící v severním průčelí vedle vchodových dveří malým čtvercovým okénkem ven.

Nadzemní zdivo budovy bylo převážně cihelné, u soklu lze předpokládat použití lomového kamene s cihlami. Navazující fasádu členila horizontální pásová rustika ukončená fabionovou římsou, lomící se nad dveřními a okenními otvory a přecházející v napodobeniny klenáků a háků. Severní a pravou část východního průčelí členilo devět, západní, jižní a levou část východního průčelí pak deset rustikových pásů. Důvod uvedené nepravidelnosti lze jednoduše vysvětlit rozdílnými výškami základového soklu, odpovídajícími svažujícímu se terénu, ovšem může signalizovat také různé stavební etapy ve vývoji objektu. Tomu by ostatně mohly nasvědčovat mimo jiné rozdílné typy vstupních kamenných portálů, jež byly na severní a východní straně zcela bez profilace, na jižní a západní straně však s pravouhle vystupující profilací při vnějším okraji. Za současného stavu vědomostí ovšem nelze rozhodnout, která možnost je pravděpodobnější.

Obr. 7: Nákle, osvětlovací krbeček ve světnici (originál fotografie z roku 1958 uložen v Archivu Akademie věd ČR).

Obr. 6: Nákle, budova loveckého zámku od severovýchodu, stav v roce 1958 (originál uložen v Archivu Akademie věd ČR).

Do budovy se vstupovalo ze všech stran dřevěnými dveřmi shodné konstrukce. Jednalo se o dvoukřídlé svlakové dveře s naznačením výplně mělkou drážkou, uprostřed níž byl osazen kovový terčík – rozeta či klepadlo. Dveře ukončovala masivní dřevěná profilovaná římsa, na níž navazoval obdélný nadsvětlík s půlkruhovým paprskovitým členěním. Budovu osvětlovala velká čtvercová okna krytá okenicemi. Původní typ oken je neznámý; snad šlo o typické empírové trojdílné okno, vycházející z vignolovského členění. Okenice byly žaluziové čtyřdílné, s výjimkou vrchní trojdílné části. Opticky se dělily do tří vertikálních os. Nad prázemí byla vztýčena vysoká stanová střecha krytá šindelem a opatřená na každé straně malým vikýřem. V jejím vrcholu ústil cihelný neomítnutý komín, členěný pásovou a korunní římsou.

Hlavní vchod byl umístěn pravděpodobně v severním průčelí. Tomu by odpovídala také tabulka s popisným číslem a oválná cedule umístěná nad portálem. Vchodovými dveřmi se vešlo do předsíně (místnost 01) s cihelnou dlažbou a rovným rákosovým stropem. Po pravé straně vedly schody na půdu. Přímě před vchodem se nacházel vstupní otvor s půlkruhovým záklenkem, avšak bez ostění a dveří, vedoucí do chodbičky a černé kuchyně. Vlevo byly umístěny jednokřídlé sčepované dveře se segmentovým záklenkem ústící do světnice (místnost 02). Ta byla kryta opět rovným rákosovým stropem a opatřena prkennou podlahou. Od jihu ji osvětlovalo nověji částečně zazděné, dvoukřídlé šestitabulkové rámové okno, východní okno pak bylo zcela zazděné. V jihozápadním rohu stál kachlový sporák, uprostřed jižní stěny byl umístěn osvětlovací krbeček, ozdobný maltovým rámem s tympanonem (obráz. 7).

Jednokřídlými sčepovanými dveřmi se segmentovým záklenkem, umístěnými vlevo od krbečku, se vcházelo do chodby (místnost 03). Chodba, opět plochostropá s cihelnou dlažbou, byla přepažena v západní části dřevěnou příčkou (obráz. 8). Takto vymezený uzavřený prostor sloužil pravděpodobně jako spížirna. Za dalšími jednoduchými sčepovanými dveřmi s rovným překladem se nacházela komora (místnost 04), místnost čtvercového půdorysu zaklenutá atypickou českou placou na pasech (obráz. 9). Od východu a ji-

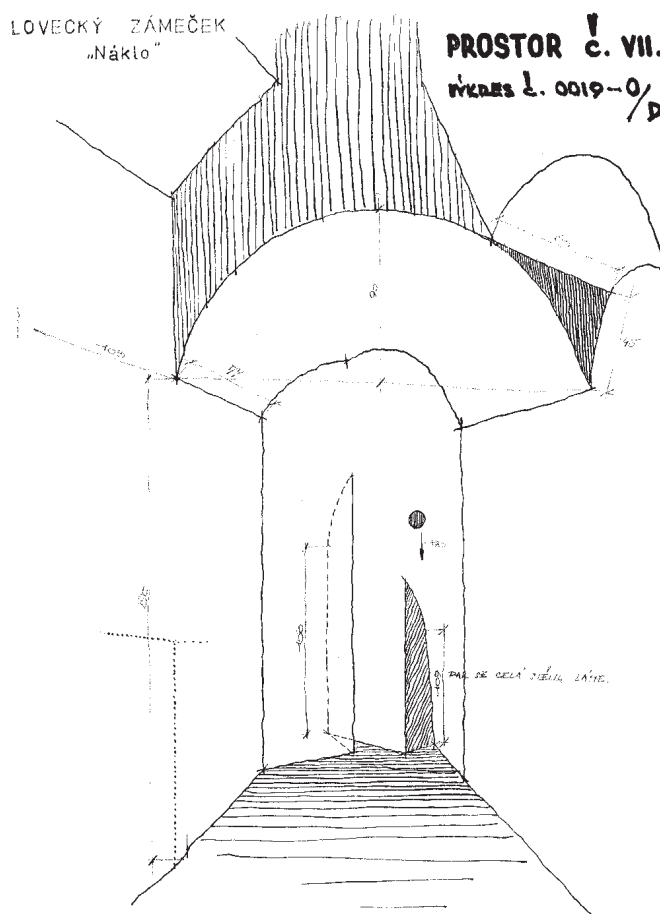
Obr. 8: Nákle, chodba 03 s příčným trámem, který zbyl z dřevěné přčky (originál fotografie z roku 1958 uložen v Archivu Akademie věd ČR).

Obr. 9: Nákle, komora zaklenutá českou placou (originál fotografie z roku 1958 uložen v Archivu Akademie věd ČR).

hu ji osvětlovala velká rámová jednoduchá okna. Podlahu tvořila hladká cementová dlažba. Jednokřídlé segmentově zaklenuté dveře v její západní stěně vedly do další chodby (místnost 05), kryté opět plochým stropem pobitým rákosou a opatřené podlahou z hladkých cementových dlaždic. V její severní části byla přezděna příčkou s jednokřídlými dveřmi, za nimiž byl umístěn záchod. Jednokřídlé tapetové dveře s rovným překladem ústily do pokoje (místnost 06) v jihozápadní části budovy. Osvětlovala ho dvojice jednoduchých rozměrných rámových oken. Podlahu tvořila opět hladká cementová dlažba, strop byl plochý rákosový. Pokoj byl vytápěn krbem umístěným v severovýchodním koutě pokoje.

Severní dvoukřídlé tapetové dveře s rovným překladem vedly z pokoje do další plochostropé chodby (místnost 07) s dvoukřídlými vstupními dveřmi směřujícími k západu. Další dvoukřídlé dveře byly umístěny v severní zdi. Počátkem 20. století již byly zazděny, neboť nejsou zakresleny v plánu z let 1915–1916 a neuvádí je ani jeho slovní popis. Typem a velikostí odpovídaly pravděpodobně protilehlým dveřím vedoucím do pokoje s krbem. Vcházelo se jimi do světnice (místnost 08) s prkennou podlahou a plochým rákosovým stropem. Ze dvou rozměrných jednoduchých oken, která ji osvětlovala, bylo západní zazděno. V jihovýchodním koutě stávala tahová kachlová kamna. Vedle kamen, ve východní stěně, byly umístěny sčepované jednokřídlé dveře zaklenuté atypickým přímým obloukem přecházejícím ve vodorovný překlad. Následovala chodbička (místnost 09),

Obr. 10: Nákle, pohled na západní stěnu černé kuchyně (originál kresby z roku 1958 uložen v Archivu Akademie věd ČR).

zaklenutá v západní části přerušenu pruskou klenbou a ve východní části klenbou valenou. V severní stěně byly umístěny jednokřídlé sčepované dveře vedoucí do sklepa a dále již zmíněný dveřní otvor s půlkruhovým záklenkem vedoucí do vstupní chodby. Jižní stěna obsahovala jednokřídlé svlakové dveře vedoucí do černé kuchyně (místnost 10). Tato místnost o nepravidelném půdorysu (obr. 10) se rozkládala ve střední části budovy. Její valená klenba přecházela v dymník nad velkou chlebovou pecí v jihovýchodním koutě. Při peci, ve východní stěně, byla umístěna valeně zaklenutá nika; jejím původním účelem byla pravděpodobně obsluha sporáku v sousední místnosti (místnost 02). V severozápadním koutě ústil kouřovod kachlových kamen z druhé sousední světnice (místnost 08) a do jihozápadního kouta zasahovalo těleso krbu z dalšího pokoje (místnost 06). Podlahu kuchyně tvořila cihelná dlažba.

Půda loveckého zámku byla přístupná z již popisované severní předsíně (místnost 01) jednokřídlými prkennými dveřmi. Za nimi bylo umístěno dřevěné, dvakrát lomené schodiště o pětadvaceti stupních, jehož jednotlivé stupně byly zhotoveny z masivních fošen se zaoblenou hranou (obr. 11). Podlahu půdy byla prkenná, krov hambalkový stanový, spočívající na pozednicích (obr. 12). V šindelové střeše završené středním komínem (obr. 13) se nacházely rovněž výše zmíněné vikýře.

Z uvedeného popisu je zřejmé, že majitelé využívali objekt výhradně ke krátkodobým návštěvám, během nichž jim mohl nabídnout přiměřený komfort včetně možnosti

Obr. 11: Nákle, zalomené schodiště vedoucí na půdu (originál fotografie z roku 1958 uložen v Archivu Akademie věd ČR).

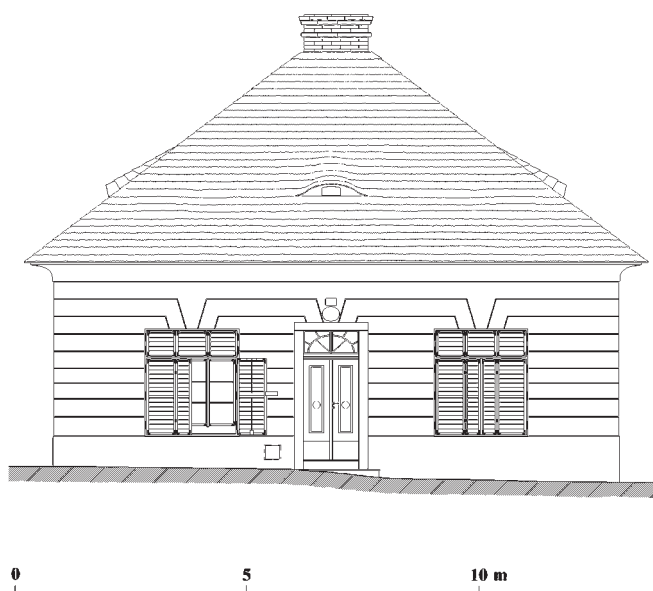
Obr. 12: Nákle, koruna obvodového zdi s pozednicí. Originál fotografie z roku 1958 uložen v Archivu Akademie věd ČR.

přípravy stravy v kuchyni. Občasné krátkodobé pobyty Schwarzenberků dokládá mj. skutečnost, že v blízkosti zámku byl založen psí hřbitov, v němž byli pohřbíváni čtyřnožci chovaní zřejmě dětmi majitelů. Jejich milácci spočinuli v zemi pod jednoduchými čtverhrannými kameny, nesoucími na vrchní straně vytesaná jména a rok skonu.

Lovecký zámek Nákle tak představuje nenáročnou architekturu určenou k občasným pobytům majitelů. Její provedení ovšem bylo i přes malý význam stavby řemeslně na výši a ve srovnání s okolními běžnými objekty dosáhlo poměrně vysoké úrovně. Tato skutečnost byla dána nepopíratelně především osobou stavebníka. Vznik budovy před rokem 1830 dokládá katastrální mapa obce Orlík nad Vltavou, v níž byl již zaznamenán. Mapa současně potvrzuje výše uvedený předpoklad, že byla vystavěna jako součást širšího záměru při zřízení anglického parku v prostoru vymezeném na severu a východě vltavským korytem, a na západě a jihu pak cestami spojujícími orlický zámek se Starým Sedlem a se Žďakovem. V tomto prostoru vznikly snad současně s Náklem ještě další zahradní stavby a bylo upraveno několik přírodních zákoutí, k nimž patřil např. Malý andělský můstek, Čertův můstek, Kovářská louka a Janova louka, stála tu chalupa pod mostem, vedle ní se rozkládala Chalupní louka a dále se tu nacházely dvě kůlny (Kůlna a Ovčín-Kůlna pro ovce). Z dosavadních poznatků plyne, že Nákle bylo nejhonosnější stavbou parku, nabízející pohodlný pobyt s romantickými výhledy na řeku a orlický zámek. Vzhled vnějších zámeckých průčelí, rekonstruovaný pro

Obr. 13: Nákle, celkový pohled na komínové těleso po odstranění krovu, stav v roce 1958 (originál uložen v Archivu Akademie věd ČR).

Obr. 14: Nákle, rekonstrukce severního průčelí zámku koncem padesátých let před demolicí (kresba R. Vojvody).

dobu před zánikem budovy (srov. obr. 14), si zřejmě uchoval původní podobu z počátku 19. století. Snad se proto nebudeme příliš mýlit, budeme-li Nákle považovat za klasicistní stavbu, vzniklou nedlouho před rokem 1830. Zajímavá a ne právě obvyklá byla vnitřní dispozice členěná osově souměrně ve čtyři nárožní místnosti, čtyři chodby a střední prostor s černou kuchyní, narušenou jen rozšířením jižní chodby pro umístění schodiště.

Přestože lovecký zámek beze zbytku zanikl, podařilo se za pomoci písemných pramenů a výsledků částečného stavebního průzkumu nastínit nejen jeho stručnou historii, ale především rekonstruovat poměrně věrně stavební podobu, již měl v poslední fázi existence. Zámek Nákle je proto příkladem, že i po likvidaci objektu je po provedení podrobného průzkumu možné učinit si dosti věrnou představu o jeho podobě, kterou měl před zánikem.

Autoři děkují Pavlovi Koderovi za upozornění na výzkresovou, fotografickou a písemnou dokumentaci týkající se zkoumaného objektu, uloženou v Archivu Akademie věd České republiky. Bez jeho pomoci by důležitá část tohoto příspěvku o stavební podobě zámku nemohla vzniknout.

POZNÁMKY

- 1) Národní archiv – Josefské vojenské mapování, popis sekce č. 193, s. 20 (281), u č. 24 (Orlík nad Vltavou).
- 2) K tomu srov. např. A. Markus, Rod knížat ze Schwarzenberku. Třeboň 1936, s. 50.
- 3) Viz K. Hieke, České zámecké parky a jejich dřeviny. Praha 1984, s. 291 až 293. Karla I. jmenuje jako zakladatele parku již Johann Gottfried Sommer, který publikoval jako jeden z prvních také jeho stručný popis J. G. Sommer, Das Königreich Böhmen, Achter Band, Prachiner Kreis. Praha 1840, s. 57.
- 4) Národní archiv – Prácheňsko 770, indikační skica obce Orlík nad Vltavou. Johann Gottfried Sommer uvedl v popisu Prácheňska z roku 1840 jen název „Thalhaus“ bez konkrétnějších podrobností (srov. J. G. Sommer, o. c. v pozn. 3, s. 57).
- 5) Státní oblastní archiv Třeboň – Schwarzenberská ústřední kancelář Orlík nad Vltavou, kart. 243, i. č. 1322, sign. 2/29, č. 537.

Obr. 15: Nákle, torzo zámku zbavené střechy před demolicí, stav v roce 1958 (originál uložen v Archivu Akademie věd ČR).

- 6) Tamtéž, kart. 244, i. č. 1330, sign. 2/60, Stavební opravy na lesních budovách na velkostatku Orlíku, č. 59.
- 7) Tamtéž, č. 300.
- 8) Státní oblastní archiv Třeboň – Schwarzenberská ústřední kancelář Orlík nad Vltavou, kart. 437, i. č. 1459, sign. 2/11, č. 242 ze 17. dubna 1908 a č. 237 z 12. dubna 1909.
- 9) Tamtéž, kart. 438, i. č. 1460, sign. 2/29, č. 87.
- 10) Podle ústního sdělení pamětníka Ing. Jana Výšky (16. března 2007) byl záchod opatřen polstrovaným prkénkem. Autoři děkují za poskytnutí informace dr. J. Varhaníkovi.
- 11) Státní oblastní archiv Třeboň – Schwarzenberská stavební správa Orlík nad Vltavou, i. č. 14, kniha č. 14, popis stavebních objektů 1915–1916, objekt č. 81, s. 147–149.
- 12) Tamtéž, i. č. 15, kniha č. 15, Plány stavebních objektů, plán č. 38.
- 13) Tamtéž, i. č. 14, kniha č. 14, popis stavebních objektů 1915–1916, objekt č. 82, s. 149.
- 14) Státní oblastní archiv Třeboň – Schwarzenberská ústřední kancelář Orlík nad Vltavou, kart. 437, i. č. 1459, sign. 2/11, č. 48 ze 16. května 1947.
- 15) Archiv Akademie věd ČR – Komise pro vodní hospodářství – Orlík, kart. 9, i. č. 36, desky IV, Polní náčrt hájenka Nákle, a i. č. 76, Umělecko-historický průzkum oblasti „Orlík“ – lovecký zámeček „Nákle“ u Orlíka, grafická dokumentace, plány. K tomu srov. P. Koder, Co vzala voda. Dokumentace průzkumu staveb v zátopové oblasti vodního díla Orlík. Dějiny staveb 2001, s. 96–98.
- 16) Viz pozn. č. 13; náčrty jsou označeny hájenství (hájenka) Nákle čp. 26 (sic), hlavní vstup s předsíní a schodištěm na půdu je zde orientován k jihu.
- 17) Archiv Akademie věd ČR – Komise pro vodní hospodářství – Orlík, i. č. 76, Umělecko-historický průzkum oblasti „Orlík“ – lovecký zámeček „Nákle“ u Orlíka, soubor deseti půdorysů, jednoho řezu a jedné perspektivy interiéru. Autorem zaměření byl pravděpodobně architekt M. Jiránek, s nímž uzavřela tehdejší Československá akademie věd v roce 1960 smlouvu o dílo.
- 18) K výkladu místního jména Nákle či Náklo srovnej A. Profous, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl 3 (M–Ř). Praha 1951, s. 175.

DAS VERSCHWUNDENE JAGDSCHLÖSSCHEN NÄKLE BEI ORLÍK AN DER MOLDAU

Das Jägerhaus Nákle (Thalhaus) wurde vom Geschlecht von Schwarzenberg östlich vom Schloss Orlik (Worlik) an der Moldau an Stelle des einstigen Forsthauses erbaut. Einer der ältesten Belege seiner Existenz stammt aus dem Jahr 1830, als es in die Katastermappe eingezeichnet wurde. Die späteren Schriftquellen beweisen die kontinuierliche Pflege um seinen Bauzustand bis in die vierziger Jahre des 20. Jahrhunderts. Das Geschlecht von Schwarzenberg verlor dann die Worliker Herrschaft und damit auch das Jägerhaus. Es handelte sich um ein kleines, teilweise unterkellertes eingeschossiges Gebäude über dem annähernd quadratischen Grundriss mit Seite zu ungefähr 12,1 m und der etwa 4,5 m hohen Umfassungsmauer, mit dem niedrigen Zeltdach überdacht, mit einem Schornstein in der Mitte und vier Dacherkern. Die überwiegend aus Backstein bestehenden Umfassungsmauern standen auf dem das mäßig abfallende Gelände ausgleichenden Sockel. Die Stirnseiten gliederten die axial situierte Eingangsöffnung mit Fenstern an Seiten und die horizontale mit einem Kehlgesims gipfelnde Bandbossage. Aus allen Seiten führten Holztüren hinein. Die Innenanordnung war in vier Eckzimmer mit vier Fluren geteilt und enthielt den zentral situierten Raum mit der Rauchküche. Lediglich der südliche Flur war um der Dachraumtreppe wegen breiter.

Das Lusthaus bildete einen einfachen klassizistischen Bau mit der interessanten Anordnung der Innenräume. Es verschwand 1959 im Zusammenhang mit der Errichtung des Stausees Orlik. Die Rekonstruktion seiner Baugestalt in der schliesslichen Phase seiner Existenz ermöglichte die teilweise erhaltene Dokumentation aus der zweiten Hälfte der 1950-er Jahre.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Nákle (Bez. Písek), Ausschnitt aus der Katastermappe des Dorfes Orlik (Worlik), 1830. In der heute verschwundenen Krümmung der Moldau stand schon damals das Jägerhaus „Thalhaus Nákle“ (Zeichnung J. Úlovec).

Abb. 2: Nákle, der bislang älteste schriftliche Beleg der Existenz des Thalhauses vom 30. Juni 1883 (Original im Staatlichen Regionalarchiv Třeboň).

Abb. 3: Nákle, Erdgeschoss des Thalhauses aus den Jahren 1915–1916 (Original im Staatlichen Regionalarchiv Třeboň).

Abb. 4: Nákle, Skizze der Südfassade und des Erdgeschosses vom Thalhaus, ausgefertigt vom Kollektiv Štědrý – Štěpaník – Kupka (Original im Archiv der Akademie der Wissenschaften der ČR).

Abb. 5: Nákle, Plan vom Erdgeschoss des Thalhauses, zusammengesetzt aus den Aufnahmen einzelner Räume aus dem J. 1958 (Original im Archiv der Akademie der Wissenschaften der ČR, Zeichnung R. Vejvoda).

Abb. 6: Nákle, Thalhaus von Nordosten, Zustand 1958 (Original im Archiv der Akademie der Wissenschaften der ČR).

Abb. 7: Nákle, Thalhaus, Beleuchtungsniše im Zimmer (Foto 1958, Original im Archiv der Akademie der Wissenschaften der ČR).

Abb. 8: Nákle, Thalhaus, Flur 03 mit dem von einer Trennwand gebliebenen Querbalken (Foto 1958, Original im Archiv der Akademie der Wissenschaften der ČR).

Abb. 9: Nákle, Thalhaus, eine mit böhmischem Kappengewölbe gewölbte Kammer (Foto 1958, Original im Archiv der Akademie der Wissenschaften der ČR).

Abb. 10: Nákle, Thalhaus, Westwand der Rauchküche (Zeichnung 1958, Original im Archiv der Akademie der Wissenschaften der ČR).

Abb. 11: Nákle, Thalhaus, Treppe in den Dachraum (Foto 1958, Original im Archiv der Akademie der Wissenschaften der ČR).

Abb. 12: Nákle, Thalhaus, Mauerkrone mit der Mauerlatte (Foto 1958, Original im Archiv der Akademie der Wissenschaften der ČR).

Abb. 13: Nákle, Thalhaus, Rauchfangkörper nach Dachwerkentfernung, Zustand 1958 (Original im Archiv der Akademie der Wissenschaften der ČR).

Abb. 14: Nákle, Thalhaus, Rekonstruktion der Nordfassade des Gebäudes vor Demolierung am Ende der 1950-er Jahre (Zeichnung R. Vejvoda).

Abb. 15: Nákle, Thalhaus, Torso des Gebäudes mit abgetragenen Dach vor Demolierung, Zustand 1958 (Original im Archiv der Akademie der Wissenschaften der ČR).

(Übersetzung J. Noll)

O ZTRÁTÁCH AUTENTIČNOSTI SOCHAŘSKÝCH UMĚLECKÝCH PAMÁTEK

MILOŠ SUCHOMEL

O AUTENTIČNOSTI KAMENOSOCHAŘSKÝCH UMĚLECKÝCH DĚL

Nic není pro stanovení umělecké hodnoty památky tak zásadního, rozhodujícího a závažného jako její autenticita (přesněji řečeno dochovaná míra, hodnota, dochovaný stupeň, rozsah, dochované množství této autentičnosti). To znamená, že umělecko-historický průzkum sochařské (pravě tak jako malířské) umělecké památky se musí především zaměřit na dokonalé (pokud možno precizní) stanovení a popsání všech neautorských změn, které postihly umělecký originál od jeho zrodu v autorské dílně do současnosti. Musíme se ovšem předem smířit s tím, že opět nepůjde o zcela exaktní výsledek naší badatelské práce, neboť neznáme a ve většině případů ani nemůžeme již poznat autentičtý stav a podobu původního uměleckého díla, jakou mělo v prvních hodinách a dnech vlastní existence.¹⁾ Problémem autenticity památek (většinou architektonických) se zabýval ve velmi pozoruhodné stati Vladimír Novotný, který zde upozorňuje na skutečnost, že při průzkumu autentičnosti umělecké památky musíme sledovat současný stav dvou složek díla: autenticitu hmoty a autenticitu výtvarného projevu.²⁾ Zvlášť pečlivou, permanentní pozornost, pokud se týká sledování úbytků autentičnosti, si pak vyžadují kamenosochařská umělecká díla zůstávající in situ v exteriéru. Tady je „každodenní“ preventivní památková péče skutečně na místě. O oprávněnosti tohoto požadavku nás ostatně přesvědčovala stať publikovaná v časopise Památky a příroda v roce 1988,³⁾ kterou tento příspěvek doplňuje připomenutím neblahého osudu dalších konkrétních, pozapomenutých kamenosochařských památek z velké části dosud bezejmenných historických autorů. Věnujme však ještě chvíli pozornost významu proměn obou zmíněných složek uměleckého díla v případě kamenosochařských památek. V citované stati Vladimír Novotný dává nepokrytě přednost formě před hmotou. Podle Vladimíra Novotného je to forma, která je podstatou památky. „...Ačkoliv vlastní vnitřní hmotu památky můžeme zcela oddělit a negovat ji, přece je jasné, že pro podstatu památky, její výsledné působení a tím také pro její význam má mnohem větší závažnost autentičnost formy...“⁴⁾ Jenomže v každém kamenosochařském díle jsou hmota a forma (výtvarný projev) nerozlučnými partnery, na jejichž vzájemném dobrém vztahu a koneckonců i stavu závisí další existence a identita sochařské umělecké památky. Forma bez výtvarné hmoty nemůže existovat.⁵⁾ Výtvarná hmota bez formy (výtvarného projevu) není uměleckým dílem, ale v určitých případech může být historickou památkou, pokud kdysi tu formu obsahovala (a sebemenší část té formy se zachovala). Na výtvarné hmotě je do značné míry závislá i výsledná podoba